

Idyll på småländska landsbygden

Astrid Lindgrens flickbok *Kerstin och jag* (1945)

Helene Ehriander

Astrid Lindgrens *Kerstin och jag* (1945) utspelas på den småländska landsbygden och i denna artikel undersöker jag den kontext i vilken berättelsen kom till, vilken betydelse de nostalgiska inslagen har, hur den småländska landsbygden representeras i skildringen samt hur den förhåller sig till flickboksgenren. Vidare granskar jag hur omslagen förändrats över tid och hur berättelsen bearbetats i de olika utgåvorna. Min artikel går hand i hand med Hanna Liljeqvists analys av ”småstaden” i Astrid Lindgrens *Britt-Mari lättar sitt hjärta* (1944) i ”Brev från den lilla lilla staden. Skildringen av småstaden i Astrid Lindgrens *Britt-Mari lättar sitt hjärta*” (i detta nummer av *HumaNetten*). Båda dessa böcker är så kallade ”flickböcker”, en genre som författaren själv läst och var väl förtrogen med (se essän ”Det började i köket hos Kristin”) men som hon även i sin dagbok skriver lite skämtsamt nedsättande om. Genren har en rad återkommande element och det är intressant att se hur Lindgren förhåller sig till och utvecklar dessa i sitt tidiga författarskap både genom en språklig humor och en ironisk distans till de vanligt förekommande klichéerna. Redan här hörs den lindgrenska rösten och den skämtsamma och kvicka tonen, som vi förknippar med författaren och som är än mer framträdande i den första boken om Pippi Långstrump som gavs ut samma år. *Kerstin och jag* är skriven under brinnande världskrig och samtidigt som Lindgren skrev lättsamt och underhållande om tvillingarna Barbro och Kerstin skrev hon också i sina krigsdagböcker om det mörka, att vår arma planet är slagen av vanvett samt hur det pågick stridigheter i det egna äktenskapet. Av det mörka världsläget finns inget i den relativt idylliska berättelsen om tvillingarna, skämtsamt kallade ”knallhattarna” av föräldrarna. De orosmoment som skildras är jordbrukets ekonomi och några veckors hjärtekväl efter en liten fnurra på tråden med pojkvännen Björn.

Berättelsen om Kerstin och Barbro tar form

I sina krigsdagböcker skriver Astrid Lindgren den 2 mars 1945 bland annat om att de allierade går framåt på västfronten, att Köln ligger under artillerield och att ryssarna går framåt på ostfronten. Hon skriver också att hennes ” eget privata krig tycks vara i det närmaste avslutat – med seger för mig” (Lindgren 2015: 302) och detta kan förmodligen kopplas till anteckningen före, den 21 januari, där Lindgren skriver om att det pågår avgörande drabbningar mellan maken Sture och henne själv och att hon därför är trist till mods (Lindgren 2015: 301-302). Dagboksanteckningen den 2 mars avslutas med: ”För övrigt skriver jag på ’Barbro och jag’ (...) – det är det roligaste jag har just nu.”

(Lindgren 2015: 302) Den 2 juni konstaterar Lindgren att ”freden tycks ha brutit ut på allvar, fast man knappt kan tro det, när man ser hur segrarna tvistar med varann.” (Lindgren 2015: 312) Vidare skriver hon samma dag: ”Jag har sålt ’Barbro och jag’ (om den nu kommer att heta det) för 800 kr och resten av ’Britt-Mari’ för 300 kr och den finska översättningen för lite mer än 300 kr och så har jag fått 58 kronor för en uppläsning i radio av ’Britt-Mari’. Det är pin kul att vara ’författare’. För närvarande håller jag på att bearbeta ’Pippi Långstrump’ om det nu kan bli något av det vanartiga barnet.” (Lindgren 2015: 312) Skrivandet fungerar som tröst för Lindgren när världsläget är oroligt och äktenskapet knakar i fogarna och hon har vid ett senare tillfälle berättat för Margareta Strömstedt: ”När jag skrev var jag oåtkomlig för alla sorger”. (Lindgren och Strömstedt 1997: 34)

På juldagen 1945 berättar Lindgren i dagboken om den första fredsjulen och de julklappar som delats ut i familjen. Hon avslutar med att reflektera över sin författargärning: ”Pippi är en fin liten unge, som tycks arta sig till succes [sic!]. Hon är såld till Norge också. Liksom ’Britt-Mari’ och ’Kerstin och jag’.” (Lindgren 2015: 319) På nyårsafton sammanfattar hon världshändelserna med freden efter andra världskriget och atombomben och i äktenskapet är det tydligen också fred och hon uppmanar sig själv till att hålla sig lugn så att det kan förbli så. När hon skriver om sina litterära framgångar håller hon dem nere enligt Jantes nedslående lagar om att man inte ska tro att man är något eller att man duger något till: ”Min ’litterära’ bana har gått oppåt under året och kommer säkerligen att dala i fortsättningen. Pippi har blivit synnerligen entusiastiskt mottagen av kritiken och jag tror även av publiken. ’Kerstin och jag’ har blivit mera blandat berömd, men jag tycker inte så illa om den ändå och Jeanna Oterdahl skrev att den skulle bli mycket uppskattad av tonåringar; det tror jag faktiskt också, för dom tycker om sånt här slams.” (Lindgren 2015: 319-320) Tidigare under året, på midsommardagen, har Lindgren skrivit i dagboken att hon efter Pippi ska börja med en ny och ”mera normal barnbok. Men Per-Martin har föreslagit mig att försöka göra en familjeserie för radio. Det skulle vara verkligt roligt, om jag kunde lyckas. Men det blir nog bara skit, är jag rädd.” (Lindgren 2015: 314) Den Per-Martin som hon refererar till var författaren, regissören, kompositören och radioproducenten Per-Martin Hamberg som anställdes på Radiotjänst 1945 och som kom att bli betydelsefull för utvecklingen av en rad underhållningsprogram, bland annat *Tjugo frågor* (med start 1948) där Astrid Lindgren medverkade tillsammans med Stig Järrel och Kjell Stensson och där Lindgren blev känd för den breda allmänheten för sin humor och sina snabba och fyndiga repliker.

Kerstin och jag har inte tidigare studerats mera ingående men nämns i översiktsverk och i Ulla Lundqvists böcker där hon återvänder till sin barndoms läsning och sina minnen av Astrid Lindgren och hennes verk. Den vid tiden ledande barnbokskritikern Eva von Zweigbergk skrev i sitt stora översiktsverk *Barnboken i Sverige 1750-1950* att Astrid Lindgrens första

böcker inte gav någon ”upplysning om måttet av hennes begåvning. Det kom en glad flickbok i Jean Websters anda, Britt-Mari[e] lättar sitt hjärta (1944), ännu en, Kerstin och jag (1945), men också småbarnsboken Pippi Långstrump (1945) (...) Den senare gav de lyhörda lystringssignal, fast mången tog det hela för bara stöj och stim.” (von Zweigbergk 1965: 462) Maria Nilson lyfter i kapitlet ”Kati – från flickbok till chick lit” i *Starkast i världen* fram att det är intressant att läsa Lindgrens Kati-böcker (1951, 1952 och 1953) som föregångare till chick lit-genren. De senare årens flickboksforskning har visat att flickboken är långt ifrån så stereotyp som tidigare påståtts. Det finns tvärt om många nyanser inom flickboksgenren och det är intressant att blicka både framåt och bakåt. I Birgitta Theanders avhandling visas att flickboken blomstrade som genre under efterkrigstiden då det skrevs många flickböcker både om krigstiden, flyktingproblem och återuppbyggnad (Theander 2006: 425).

Vivi Edström slår i *Astrid Lindgren. Vildtoring och lägereld* (1992) fast att ”Astrid Lindgrens 40-tal är som en flod som varit uppdämd och nu forsar fram i flera parallella fåror.” (Edström 1992: 31) Med detta avser Edström att Lindgren 1945 utkom med inte mindre än tre verk: *Pippi Långstrump*, kriminalpjäsen ”Huvudsaken är att man är frisk” samt *Kerstin och jag*. Av dessa har boken om Pippi blivit den mest kända och lästa och karaktären är välkänd också utomlands för både barn och vuxna. *Kerstin och jag* tillhör de mindre kända och lästa – och beforskade – i författarskapet medan kriminalpjäsen för länge sedan glömts bort av alla andra än Lindgrenkännarna och litteraturvetarna. (Bengtsson 2012: 332 samt Hellström 2015: passim) Lindgren skriver själv i sin krigs dagbok att det ”bullrats” lite grann om denna pjäs, ”alldeles oförtjänt för den är inget att spilla ord på.” (Lindgren 2015: 320)

Lars Bengtsson menar i sin gedigna bildbibliografi att *Kerstin och jag* ”skrevs av bara farten som efterföljare till *Britt-Mari lättar sitt hjärta*, 1944”. (Bengtsson 2012: 76) Bengtsson berättar om hur han har varit på ett föredrag på Landskrona Föreläsningssällskapet och lyssnat på Astrid Lindgrens brorsbarn Barbro Alvtegen och Gunvor Runström som där berättat att det egentligen var Lindgrens förslag att boken skulle heta ”Barbro och jag”, men att förlaget redan hade en annan titel med namnet Barbro. Boken har genom åren utgivits i fyra olika utföranden, något som Bengtsson utförligt går igenom i bildbibliografien (Bengtsson 2012: 76-77).

Flickbok med lovsång till landet

Kerstin och jag börjar med att de 16-åriga tvillingflickorna i hela sitt liv gått ”på dessa samma kullerstensgator i denna evigt sovande lilla garnisonsstad, där ingenting händer, absolut ingenting.” (Lindgren 1945: 5) Den som berättar i jagform är Barbro och det ger direktkontakt med läsaren på ett sätt som liknar det muntliga berättandet (Lindqvist 1996:70) och som förstärks i Lindgrens senare författarskap. Pappan har fått majors avsked och längtar

tillbaka till sin barndoms lilla herrgård Lillhamra, som under en längre tid varit utarrenderad och vanskött. Mamman bestämmer sig raskt för att göra "lille Nils" till viljes och slå sig ner med sin man på gården, när hon förstått att hans förslag inte bara är en tillfällig nyck utan något han faktiskt längtat efter. Tvillingflickorna är inte så överdrivet intresserade av skolan och att ta studenten och de föredrar att flytta till gården och börja arbeta. Birgitta Theander sorterar i sin avhandling *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945-65* in denna berättelse under flickböcker som handlar om ett "projekt" som ska genomföras tillsammans med familjen (Theander 2006, 138-139 och 242) och i Theanders fortsatta genomgång av yrkesdrömmar och arbetsliv i flickboken 1920-65 understryker hon att det inte är ovanligt vid denna tid med arbete i jordbruk och med djur i flickböcker. (Theander 2017: 99) Ulla Lundqvist har kallat boken för en "hymn till lantlivet" (2000: 80) och Vivi Edström lyfter fram att: "Herrgården avtecknar sig som en åtråvärd dröm i 30- och 40-talens flickbok" (Edström 1992: 32) och herrgården ger enligt Edström den unga kvinnan en glamorös aura. Tvillingarna har förvisso hört sin pappa berätta om slädpartier, midsommardanser och spökhistorier framför brasan (Lindgren 1945: 7) och de ser fram emot att göra "knallsensation för snobbrännan" (Lindgren 1945: 11). När de väl är på plats finns det dock inte mycket glamour utan hårt arbete med äppelmoskok, betgallring och tröskning, mjölkning och kamp mot kvickroten. De kläder som nämns är snickarbyxor och rutiga sommarklänningar, men det är mer praktiska plagg än något som ger hjältinnan och hennes syster glamorös aura. En rolig detalj är att snickarbyxorna i de tre första utgåvorna inköps till det "facila priset av 28 kronor paret" (Lindgren 1945: 34, 1954: 35 och 1960: 39) medan priset i utgåvan från 1970 ökat i takt med inflationen till 48 kronor paret (Lindgren 1970: 35). I samma takt har priset på körsbär ökat från "26 kronor och 50 öre" i 1945 års utgåva (s. 107) till "56 kronor och 50 öre" 1970 (s. 99).

Svetlana Boym, vars verk *The Future of Nostalgia* är ett nyckelverk för forskningsfältet om nostalgi, har ett brett perspektiv på begreppet. Hon skiljer mellan *restorative* och *reflective* nostalgi:

Restorative nostalgia puts emphasis on *nosts* and proposes to rebuild the lost home and patch up memory gaps. Reflective nostalgia dwells in *algia*, in longing and loss, the imperfect process of remembrance [...] Restorative nostalgia manifests itself in total reconstruction of the past, while reflective nostalgia lingers on the ruins, the patina of time and history in the dreams of another place and another time. (Boym 2001: 41)

Boym's komplexa teoribygge innebär något förenklat att *restorative* nostalgi handlar om en mer känslomässig nostalgi medan *reflective* syftar på en mer distanserad och problematiserande. (Ehriander och Nilson 2019) Utifrån detta tillhör pappans längtan efter tider som varit den nostalgi som är *restorative*. Pappans nostalgiska minnen från barndomen, med smultronställena som ett slags ledmotiv, präglar beskrivningen av gården men han påtalar också att det

kommer att bli mest arbete. Lindgren som var beläst och som väver in citat och poesi i berättelsen låter även pappan med patos deklamera Verner von Heidenstams ”Jag längtar marken, jag längtar stenarna, där barn jag lekt.” (Lindgren 1945: 8) Gården visar sig vara illa åtgången av den slarviga arrendatorn och familjen får omgående sätta igång att renovera och reparera för att få till ett trevligt hem. Pappan försöker läsa på och fråga sig till hur han ska göra med korna och utsädet och turligt nog har han bra och trofasta anställda som besitter den nödvändiga kunskapen. Samtidigt blir det uppenbart för läsaren att det är mamman som ”klädd i overall, ledde slaget som fältherre. Hon eldade sina trupper med goda råd och hemska hotelser om vartannat” (Lindgren 1945: 21) ser till att huset blir ett hem. Så långt är det traditionell uppdelning av arbetet men de hjälps åt med allt som ska göras. Vivi Edström menar att mamman sätts på piedestal av pappan som beundrar henne för att hon både är vacker och duktig samt att hon på relativt kort tid förvandlas från något av ett högre väsen till en jordnära bondmora, ett identitetsbyte som inte riktigt är underbyggt i berättelsen (Edström 2004:57-58). Edström avslutar sitt resonemang med att påtala att i flickboksgenren speglar ofta modern den vuxna kvinna som huvudpersonen en gång ska bli. ”Den unga flickan och mamman framstår som porträtt av kvinnan i två åldrar.” (Edström 2004:59) Ulla Lundqvist understryker att det i flickboks-mönstret finns en idealisering i familjeskildringen, men att denna i Kerstin och jag tar sig ”helt osentimentalt uttryck” (Lundqvist 2012:51). Tvillingarna träffar också varsin trevlig ung man som de börjar umgås med och de får vänner i andra ungdomar på en stor gård i närheten. Det viktigaste är dock arbetet: ”Bara den som arbetade och lärde sig älska arbetet kunde någonsin bli lycklig”. (Lindgren 1945: 35) När Barbro däremot varit ute och åkt bil med Krister medan pojkvännen Björn legat sjuk så hjälper det inte ens att hon, med dåtidens språkbruk, ”sliter som en liten neger Slav” för att döva samvetet och komma över sitt svek (Lindgren 1945: 108).

Astrid Lindgren intervjuades i *Dagens Nyheter* den 12 oktober 1969 av Solveig Stenudd och här framhåller Lindgren hur viktigt det är att känna väl till den miljö man skildrar: ”Jag vill känna absolut förtrogenhet med den miljö jag ska skildra. Vill veta att varje detalj stämmer. (...) Detta tror jag är viktigt för en författare. Man kan inte skildra det man inte riktigt upplevt.” Som exempel nämner Lindgren i intervjun att hon tillbringade trettio års somrar i skärgården innan hon vågade förlägga handlingen i Saltkråkan dit. (Edström 1992: 279) Vivi Edström drar i *Vildtoring och lägereld* paralleller mellan Snickargården i Saltkråkan och den herrgård som Kerstin, hennes föräldrar och tvillingsyster flyttar till (Edström 1992: 31). Stadsfamiljen flyttar till landet och just det lantliga livet är i centrum och här anas den lindgrenska uppväxtmiljön på Näs och en längtan efter det okomplicerade livet som går ut på att arbeta hårt, leva nära djur och natur, och försöka få pengarna att räcka till. Var i Småland den fiktiva lilla herrgården Lillhamra är belägen får läsaren inte så noga reda på, men det är gångavstånd till sjön Vixen. Då bör den

omtalade garnisonsstaden vara Eksjö, en tätort belägen mitt emellan Astrid Lindgrens födelsestad Vimmerby och Smålands största stad Jönköping. Naturen är lik den småländska natur som Lindgren skildrat i flera andra berättelser och den unge man som Kerstin börjar träffa har gått i skola i Jönköping. (Lindgren 1945: 39) I övrigt omnämns municipalsamhället, vilket bör vara ett annat namn på Eksjö (i vid bemärkelse), där det finns ett bruk som tillverkar bastuugnar. Vilket bruk som förknippas med bastuugnar finns det inga ledtrådar till, möjligen åsyftas Bruzaholms Bruk som var känt för gjutsgods, men avstånden mellan de olika geografiska platserna stämmer inte riktigt och här har Lindgren använt författarens frihet och fikcionaliserat de småländska platserna när så behövts. När berättelsen läses utifrån ett Smålands-sammanhang är det intressant att spekulera över platserna, men Lindgrens val att inte skriva ut dem innebär att det inte är betydelsefullt för handlingen och att hon stävar efter en större allmängiltighet än det inneburit med en precisare geografisk angivelse.

Margareta Strömstedt understryker att i Lindgrens tidiga flickböcker finns en dubbelhet i att författaren blandar det konventionella och traditionella med egna erfarenheter (Strömstedt 2007: 280). I *Kerstin och jag* finns ”en allmänt konventionell syn på mans- och kvinnorollerna, men med en självständig turnering av huvudpersonens åsikter.” (Strömstedt 2007: 280) Som exempel nämner Strömstedt att i en traditionell flickbok skulle bondflickan Kerstin och den söta herrgårdsflickan blivit rivaler, men i Lindgrens bok blir de vänner och Strömstedt hävdar vidare att det är Lindgrens egen röst som hörs när Kerstin säger att: ”Det viktigaste för en flicka är inte att vara omtyckt av pojkar. Det viktigaste är, att hon är sådan, att hennes eget kön gillar henne.” (Lindgren 1945: 67). Denna replik får anses otypisk för en flickbok vid denna tid, även om Birgitta Theander i sin avhandling visat att flickboken inte är så stereotyp som ofta framhållits i kritiken av genren. Vad gäller tvåsamhet så finns på gården drängen Olle som gärna vill övertala hushållerskan Edit att följa med till prästen och i denna episod anas det som senare utvecklade sig till pigan Linas förtjusning i drängen Alfred i Emil i Lönneberga-böckerna. Fördrängen Johan är ungarl och det tänker han fortsätta att vara. Hans ordspråk är: ”Det är inte gott för mannen att vara allena, men det är bättre.” (Lindgren 1945: 31)

Lena Kåreland skriver i *Modernismen i barnkammaren. Barnlitteraturens 40-tal* om de lindgrenska ”angreppen på det traditionella bildningsarvet” (1999: 314). Pippi Långstrumps besök i skolan är välbekant, men det är också författarens brev till Albert Bonniers Förlags AB den 27 april 1944 där Lindgren efter att ha framfört sina förhoppningar om att de inte ska ”alarmera barnavårdsnämnden” förtydligar hur berättelsen om Pippi ska läsas: ”För säkerhets skull kanske jag bör påpeka, att mina egna otroligt väluppfostrade små gussänglar till barn inte rönt något skadligt inflytande av Pippis uppförande. De ha utan vidare förstått, att Pippi är en särling, som ingalunda kan utgöra något mönster för vanliga barn.” (Hjort 1987: 501-502) På samma

sätt ska inte Lindgrens avfärdande av skolan och tvillingarnas avbrutna skolgång läsas bokstavligt som bildningsförakt även om tvillingarna Barbro och Kerstin är att betrakta som synnerligen verklighetsanknutna (jämfört med Pippi) och djupt rotade i den smäländska myllan:

Det var att plugga grammatik och allmän historia och biologi med mera sådant, som en samling ambitiösa lärare hade satt igång med att för att förbittra livet för oskyldiga unga människor, som inget ont gjort. (Lindgren 1945: 5) /
- Kattlort alltihop, sa Kerstin med en suverän gest, som i ett enda svep förpassade hela undervisningsväsendet till dess rätta plats.
- Och, inflikade jag, även om en studentmössa aldrig kommer att pryda våra lockiga hjässor, så kan en liten snygg basker vara rätt klädsam den också. Mamma skakade betänksamt på huvudet, men vid närmare eftertanke tyckte nog hon också, att eftersom vi just aldrig kom hem med högre betyg än B+, så vore det kanske lika bra, att vi fick sluta skolan, någon oersättlig förlust för landet vore det i varje fall inte. (Lindgren 1945: 10)

Båda citaten har en ironisk ton och därtill måste understrykas att hela berättelsen är full av sagor, spökhistorier, versrader, visor och citat, en bildning som författaren besitter och låter sina protagonister visa prov på. Vivi Edström skriver i den essä som avslutar *Astrid Lindgren i diktens träd* om hur Lindgren ”ymnigt strör in diktцитat i sina berättelser” och att det inte bara beror ”på att verserna hör till hennes favoriter. Hon anbringar dem därför att de förstärker vissa teman och ger atmosfär åt figurer och miljöer.” (Edström 1994:152) Barbro berättar sagor för statarungarna och vid ett tillfälle har hon berättat om den förtrollade hästen som man kan rycka i svansen tre gånger för att få den att springa uppe i luften. Lill-Kalle försöker dagen efter med gårdens häst Blacken, som sparkar bakut och ger Lill-Kalle en luftfärd. Hans mor blir arg och Barbro får sluta med sagoberättandet och att ”sätta i ungar sånt, som inte var sant”. (Lindgren 1945: 42) Detta kan läsas som en kommentar till att sagor och berättelser inte bör tolkas alltför bokstavligt.

Birgitta Theander skriver också i sin avhandling om hur Lindgrens flickböcker är att betrakta som ”en enda lång hyllning till bildningsarvet”. (Theander 2006: 211 Vad gäller arbete visar Lindgren vidare att det krävs mycket kunskap för att sköta en gård med jord och djur. Tvillingarna är också duktiga på praktiskt arbete (Lindgren (1945: 26) och Lindgren visar snarare att det är viktigare att trivas och hamna på rätt plats här i livet än att vantrivas i skolbänken: ”Men det var evinnerligt skönt att göra något med sina händer. Jag längtade inte tillbaka till skolbänken, där man måste sitta stilla ända tills man kände, att det kröp i hela kroppen och man fick lust att börja skrika och slå omkring sig.” (Lindgren 1945: 22) Tvillingarna sparar också sina skolböcker och Barbro sätter sina i bokhyllan: ”Och så kunde det ju tänkas, att man en vacker dag upptäckte en lucka i sitt vetande, som behövde fyllas. (Lindgren 1945: 26) Här kan man istället läsa in en förståelse för att 16-åringar kan vara skoltrötta och Lindgren visade ofta att hon stod på barnens sida när vuxenvärlden ställde (orimliga) krav. Ett tidigt exempel på detta är

den insändare hon skrev under signaturen A.L på ”Dagens debatt” i *Dagens Nyheter* den 7 december 1939: ”Det är inte lätt att vara barn, läste jag i en tidning häromdagen, och jag häpnade, för det är ju inte varje dag man läser någonting i tidningarna som verkligen är sant.” (Lindgren och Strömstedt 1997: 20). *Kerstin och jag* har genomgående en skämtsam ton och skolan är naturligtvis ett tacksamt objekt som inte kommer undan när protagonisten Barbro raljerar.

Arbete och nostalgi

Berättelsen om de pigga tvillingarna på småländska landsbygden som flyttar från staden till landet rymmer både framtidstro och nostalgi. Världen som Kerstin och Barbro befinner sig i är en tillvaro där allt går att lösa med hårt arbete, lite uppoffringar och god sammanhållning. De ser hela tiden framåt mot att deras arbete ska bära frukt och är förvissade om att de med sparsamhet och ökad kunskap om jordbruk kommer att få pappans barndomsgård att leva upp igen. Detta sätt att leva är kännetecknande för hur flickan Astrid Ericsson uppfostrades på gården Näs i Vimmerby i början på 1900-talet och hur många levde under krigsslutet då boken gavs ut och det gällde att komma på fötter igen efter krigsåren. Margareta Strömstedt framhåller i sin Lindgrenbiografi: ”Det finns i Astrid Lindgrens författarskap en bok som är genomsyrad av denna småländska arbetsmoral: det är ”Kerstin och jag”, ett slags Bullerbybok för präktiga tonåringar, utan det lekliv som skapar det levande innehållet i Bullerbyböckerna.” (Strömstedt 2007: 126) Även Ulla Lundqvist tar upp likheterna med Bullerbyn och Emil-böckerna: *Kerstin och jag* ”kom ut samma år som *Pippi Långstrump* och *Alla vi barn i Bullerbyn*, av vilka den senare ju också skildrar lantlivet fast ur en sjuårig Lisas betydligt barnsligare perspektiv. Berättelsen om enäggstvillingarna Kerstin och Barbro är fri från de flesta av genrens klichéer och den förebådar alltså skildringen av livet på Emils Katthult.” (Lundqvist 2012:51. *Alla vi barn i Bullerbyn* skickades in till samma tävling som *Pippi Långstrump* men utgavs först 1947, min anm.) När grannflickorna föreslår nöjen och fritidsaktiviteter får tvillingarna förklara att de måste gallra betor: ”Jag funderade ett ögonblick. Var det verkligen synd om oss för att vi måste arbeta? Vi arbetade ju allihop. (...) Jag tittade på Kerstin. Hon såg då inte det minsta utarbetad och förslavad ut. Tvärtom, jag hade aldrig sett henne så brun och frisk som nu. Och jag visste, att det var likadant med mig själv.” (Lindgren 1945: 68) Tvillingarna brister inte ut i kommentarer över hur *roligt* det är att arbeta, men det finns en djup tillfredställelse i att hugga tag i arbetsuppgifter och se att det utförda arbetet ger resultat och de har förmåga att se humoristiskt på slitet: ”Vad det är kul å va bonne!” (Lindgren 1945: 133) Kerstin konstaterar exempelvis att hennes händer är som sandpapper och Barbro stryker henne över kinden med en röd och våt labb och säger: ”Om den inte är som sammet, så är det säkert inte långt ifrån.” (Lindgren 1945: 22) Strömstedt fortsätter: ”I mycket är det en anpassad och konventionell tonårsskildring med lite moralistiska inslag. Men

i samma ögonblick man tycker så far ett irrationellt vinddrag över boksidorna och blåddrar fram en rad här, en sida där som har något av det egensinnigt personligas prägel, en blandning av humor och befängdhet, av poesi och sakliga beskrivningar av lantlivets mödor.” (Strömstedt 2007: 126) Även Lundqvist framhåller att Lindgren hela tiden upprätthåller en munter och ibland ironisk ton, som ger distans till allt som ”skulle kunna osa moralism” (Lundqvist 2012:52). Lindgren använder sig också av sin egen mors ständiga uppmaning åt barnen när de arbetade och började bli trötta: ”Bare dra på! Bare stann’ inte!” (Lindgren 1945: 71) Lundqvist påtalar i samband med att hon bland annat återger denna replik att Lindgren ofta hämtade uttryck och repliker ”från sitt outsinliga förråd av smålandiana” (Lundqvist 2012:53) och sådana förekommer ofta i *Kerstin och jag*.

Huvudtemat i denna bok är enligt Strömstedt ”arbetsglädje” (Strömstedt 2007: 126). ”Arbetsgemenskapen på Näs och hela persongalleriet med lagårdskarlar och mjölkerskor och drängar och kogubbe och statarbarn blir på nytt levande för henne.” (Strömstedt 2007: 126) I kapitel 14 får statarhustrun fru Ferm ont i magen och hamnar på lasarettet med ”krastit” (gastrit). Barbro erbjuder sig att ta hand om de fem barnen och likt en rättrådig och flitig Kulla-Gulla (som också utgavs samma år) sätter hon igång med att skura och diska, ge barnen mat och bada dem medan hon alltmer fäster sig vid dem. De starka och äkta känslorna finns inte i den trevliga pojkvän som är ”tillverkad enligt flickbokens konventionella krav” (Strömstedt 2007: 127). De starka och äkta känslorna finns i stället ”i relationerna till djuren och naturen, till arbetet och folket på gården.” (Strömstedt 2007: 127) Kärleksförklaringen är det den gamle lagårdskarlen Johan som får! (Lindgren 1945: 154) Johan har varit barndomskamrat med pappan och är jämgammal med honom. Vid ett tillfälle blir pappan irriterad på att Johan sätter sig emot hans tokiga projekt och ryter: ”- Vem är det egentligen, som är husbonde här, är det jag eller Johan? / Och Johan svarade, kolugn som alltid: - Det är nog majorn det. Men jag tycker i alle fall inte, att han ska göre’t. / Och när Johan sagt sitt ord, kunde man anse saken slutdiskuterad” (Lindgren 1945: 28) Trots att de båda männen i barndomen lekt och skjutit kråkor tillsammans är nu pappan av uppfattningen att det är han som bestämmer. Han är bondsonen, medan Johan föddes in i en lantarbetarfamilj. Dock är det en god relation mellan männen och majoren är, trots sin bakgrund och rang, väl medveten om vem som är mest kunnig när det kommer till hur gården ska skötas och Johan behandlas med den respekt han är värd. Cecilia Trenter tar i sitt kapitel i boken *Platser för en bättre värld* om nostalgi upp ”drömmen om det som har varit” (Trenter 2009: 130). Hon framhåller att det nostalgiska perspektivet oundvikligen involverar en komparation mellan då och nu, där dåtiden är överlägsen nuet: ”Att människor vill återuppleva historien betyder inte att man vill leva i en annan tid eller leva om delar av sitt liv, till exempel barndomen, utan att man (gärna kollektivt) samlas kring minnen.” (Trenter 2009: 131) Gårdens trojänare bidrar till minnena av den tid som varit och arbetet på gården innebär i stor utsträckning

att återställa gården i tidigare skick och återskapa den anda och miljö som funnits i pappans barndom, dock med vissa moderna och tidsenliga inslag.

Lundqvist använder uttrycket "idealiserad bonde" om tvillingflickornas pappa (2012:51) medan Strömstedt menar att det finns likheter med en lärobok i jordbruk och boskapsskötsel där detaljerade beskrivningar av lantbruksmaskiner och grönfoder får oväntat stort utrymme. Pappan i boken berättar om tiden före självbindarna och enligt Strömstedt är det Astrid Lindgrens egna minnen från barndomen när hon var med tillsammans med de andra barnen och band kärvar och att det aldrig skulle fallit flickan Astrid in att klaga trots att det var på gränsen för vad hon orkade. (Strömstedt 2007: 127-128) Pappans syn på gården och den lantliga miljö som är förknippad med den innefattar både den orörda och generösa naturen med smultronställena, sjöar att meta och fånga kräftor i och den brukade jorden, som sammantaget kan ses som framför allt hans kulturella landskap men också ett kulturellt landskap som tvillingarna erövrar bit för bit. (Ehn och Löfgren 1982: 53) Pappan jämför ofta med hur det var när han var barn och tvillingarnas farfar var den som bodde på gården. Platser i naturen väcker hans minnen till liv och han pekar ut en berghäll där han som barn nött sönder ett par byxor, en asp som han klängde i och flådde barken av samt en göl där han en gång höll på att drunkna. (Lindgren 1945: 12-13) I en episod när pappan med darrande stämma berättat för tvillingdöttrarna om en liter smultron som han plockat som barn får han för sig att klättra upp i en kraftig gammal björk som han klättrat i som barn. När han "äntrat sig ända upp till toppen" gol han "som en tupp av triumf" och tvillingarna klättrar efter. Mamman kommenterar att det är tur att någon i familjen i alla hänseenden håller sig på jorden, medan pappan uppflugan i björken blir högstämnd och börjar sjunga om Sverige, Sverige fosterland, "vår längtans bygd, vårt hem på jooorden" innan "majoren och godsägaren, riddaren av Svärdsorden m.m." kom "brakande genom lövverket som en argsint meteor". (Lindgren 1945: 55) Pappan klagar över att grenen höll förr i världen och mamman replikerar att "lille Nils" nog var åtminstone "70 kilo lättare då" (Lindgren 1945: 56). Ett av de mest spridda Astrid Lindgren-citaten hävdar även äldre personers rätt att få klättra i träd, något hon själv lär ha ägnat sig åt högt upp i åren: "Det står väl inte i Mose lag att gamla kärringar inte får klättra i träd!" Detta yttrade Lindgren till filmteamet på marken 1978 under inspelningen av filmen *Tuffa gumman* om hennes väninna Elsa Olenius. (<https://www.astridlindgren.com>, hämtad 2020-04-20) En annan gestalt som klättrar i träd är Krister, som efter grannflickans 18-årsfest ägnar sig åt den typ av klättring-akrobatik som han själv refererar till Tarzan, apornas son, (Lindgren 1945: 87-88) och som skildras när Pippi räddar små barn vid en eldsvåda och Astrid Lindgren själv en gång ger sig på efter att ha låst sig ute och måste rädda en kalops som puttrar på spisen, en episod som hon senare använder i *Kati på Kaptensgatan* (1952).

Modernisering av jordbruket är i pappans intresse när det kan underlätta arbetet och när ekonomin så tillåter, men när han tillsammans med Johan drömmer om ett framtida modernt storjordbruk är det till stor del ren fantasi:

Så fort bonden vaknade på morgonen, skulle han bara trycka på ett antal knappar, och vips skulle en massa maskiner sätta sig i rörelse. Luckor skulle öppna sig, som släppte ut foder åt kor och hästar, ryktapparater i långa griparmar skulle komma ner från taket och rykta hästarna, innan man hann blinka, mjölken skulle strömma i ett långt rör direkt från kon och in till mejeriet, höet skulle slås av en självmanövrerande slåttermaskin och blåsa direkt in i ladan genom ett fläkt rör, där det hann torka på vägen” (Lindgren 1945: 101).

Jordbruket står för arbete medan naturen står för vila och avkoppling. I det sjunde kapitlet finns en skildring av den vackra natur som omger Lillhamra och som är målet för en härlig utflykt tillsammans med de båda unga männen. Det är ängar och hagar, lövskog, blomster och mossbelupna flyttblock och de metar och solar i den friska luften. Men efter ”söndan kom måndan, säkert som ett brev på posten och Kerstin och jag skulle rensa hela köksträdgården, där våtarv och svinmolla [sic!] hotade att förkväva alla våra palsternackor och rödbetor och morötter.” (Lindgren 1945: 51) Även om tiden skildras kronologiskt finns det också i berättelsens sista rader en insikt om att man som jordbrukare har en mer cyklisk tidsuppfattning där höstregn ska komma, snö ska falla och sedan smälta igen: ”blåsippor i tusental skulle krypa fram i parken, min gullvivedunge skulle blomma igen, smultronen skulle mogna på pappas smultronställen, och jag skulle vara där och uppleva allt om igen och om igen och om igen.” (Lindgren 1945: 155) Birgitta Theander skriver att flickböckerna inte har någon ”cyklisk struktur i berättandet och uttrycker ingen cyklisk tidsuppfattning hos sina kvinnliga protagonister.” Hon fortsätter med att *Kerstin och jag* aldrig kommer runt hela året utan bara beskriver vår, sommar och antyder den kommande hösten. ”Man hinner inte uppleva upprepningen.” (Theander 2006: 377) Som läsare gör man förvisso inte det, men i protagonistens medvetande finns insikten om denna upprepning. Det finns också många roliga passager i texten där regnets betydelse framgår och där tvillingarna måste lära sig att tänka på regn ur nya perspektiv. Barbro understryker att om man slagit sig på jordbruk så är det ens skyldighet att bli förtjust när man får en störtskur över sig just som man cyklar hem från frisörskan med nystruken klänning: ”Härligt! Det här gör gott i foderbetorna, ska jag säga! Det *måtte* väl för all del bli dagsregn, så att Björn och jag inte kan träffas i kväll!” (Lindgren 1945: 51-52)

I fotoboken *Mitt Småland* lyfts de miljöer som varit betydelsefulla för Astrid Lindgrens liv och författarskap fram. De fotografiska bilderna har drag av både idyll och nostalgi av det slag som Boym kallar *restorative*. Kohagar, betande får, mossbelupna stenbumlingar, stengårdsgårdar och spegelblanka sjöar med näckrosor är de naturbilder och det kulturlandskap som lyfts fram. Gränsen mellan natur och bondesamhällets produktionslandskap är flytande

och det är svårt att idag föreställa sig hur nära naturen bondesamhällets landskap låg för hundra år sedan. Nostalgin är framträdande i både ord och bild och produktionslandskapet med kor och får är för dagens läsare av boken snarast att betrakta som ”natur”. (Ehriander och Nilson 2019: 318-319) Lindgren skildrar poetiskt barndomens natur och det är uppenbart att det också är denna natur som finns runt Lillhamra:

Smultronrösenda, blåsippsmarkerna, gullvivsängarna, blåbärsställena, skogen med linneans skära klockor i mossan, hagarna runt Näs, där vi kände var stig och var sten, ån med näckrosorna, diken, bäckarna och träden, allt det minns jag mer än människorna. Stenar och träd, de stod oss nära nästan som levande väsen, och naturen var det som hägnade och närde våra lekar och drömmar.
(Lindgren, Strömstedt och Norrman 1987:20)

Astrid Lindgren ville ofta i sitt författarskap visa fram och förmedla känslan av den lyckliga barndom hon haft på Näs och att arbete inte utgjorde något hinder för vare sig lek eller idyll. Vivi Edström framhåller denna lyckliga barndom, men betonar samtidigt att det inte är en rekonstruktion utan att den idyll som Lindgren förknippar med barndomen hör till en väl etablerad tradition (Edström 1992: 10-11). När hon inför arbetet med boken *Matti bor i Finland* (1968) brevledes instruerar fotografen Anna Riwkin-Brick, som ska resa till Finland och skaffa bildmaterialet till den fotografiska bilderboken, understryker hon att de ska göra ”en finsk Bullerbybok som visar ett bondbarns liv i helg och söcken, i lek och arbete året om.” Lindgren fortsätter några rader längre ner i samma brev: ”Den lilla killen sysslar med alla djur på gården (för här ska inte vara ett motoriserat jordbruk med traktor utan ett där det fortfarande arbetas med häst och där det finns både kor och får och svin och höns)”. (Ehriander 1997: 115) I *Kerstin och jag* åker barnen höskrinna och hoppar i höet precis som bullerbybarnen men en McCormick självbindare ropas in på auktion för att underlätta arbetet och pappan vill anskaffa en AIV för att korna ska kunna få färskt grönfoder året runt. De nostalgiska inslagen kan även tolkas som att berättelsen utgör en fristad för läsaren i en orolig tid, men kan också vara ett tidstypiskt drag då samtidslitteraturen för unga inte skulle vara oroande och hade absoluta krav på hopp och en bättre framtid.

Lantlig idyll med respekt för djuren

Astrid Lindgren arbetade tidigt och aktivt, med pennan som främsta vapen, för djurens rättigheter. 1988 fick hon en djurskyddslag uppkallad efter sig, ”Lex Lindgren” (Törnqvist och Öhman-Sundén 2007: 7). Veterinären Kristina Forslund skrev tillsammans med Astrid Lindgren artiklar i svensk dagspress där de satte ljuset på missförhållanden inom den industrialiserade djurhållningen och påtalade vad som behövde göras innan vi kunde skryta med att ha den bästa djurhållningen i världen, något som sedan sammanfattades och dokumenterades i boken *Min ko vill ha roligt. Inhopp i djurskyddsdebatten – hur och varför det blev som det blev* (1990). Boken

tillägnades Sveriges bönder och argumenterade för att lantbruksdjuren skulle få ”ett anständigt liv utan onödigt lidande, det borde de ha rätt till under sin korta stund på jorden” (Forsslund och Lindgren 1990: 8). Uttrycket ”Min ko vill ha roligt” kom från början från en liten småländsk bondunge, men Lindgren menade med sin fyndiga ton att det väl ändå är att begära för mycket att husdjur ska ha roligt. Astrid Lindgren växte upp i ett bondesamhälle där djuren var kärt sällskap, utgjorde betydande ekonomiskt kapital och togs väl omhand i små enheter och där mjölk, kött och ägg var en naturlig del av kosten. Det hon vände sig mot var inte att människan använde sig av djuren som en resurs, utan att det på några årtionden gått från familj jordbruk till storskalighet och att detta resulterat i bristande respekt för djurens naturliga behov och gått ut över djurens välbefinnande.

I *Kerstin och jag* är det inte på bekostnad av djurens välfärd när pappan och Johan fantiserar om ett framtida jordbruk som kräver mindre tungt arbete. Djuren på Lillhamra visas respekt och de tas omhand både för att de utgör en betydande ekonomisk resurs och för att familjen är fäst vid dem. Det finns en ständig ängslan att något av djuren ska bli sjukt, både för att de tycker om sina djur och för att pappan blir orolig och ledsen när något inträffar. Flera kalvar dör, veterinären tillkallas och två olika sorters medicin ordinerar för nyfödda kalvar; den ena ska trattas i den nyfödda kalven och den andra ska smörjas in utvärtes. Kalvarna överlever därefter, trots att drängen blandat samman medicinerna och gett dem till kalvarna på fel sätt. (Lindgren 1945: 32) Tvillingarna räddar en lammunge som de matar med nappflaska och de passar suggan som tidigare bitit ihjäl sina egna kultingar. När tjuren Adam Engelbrekt drabbas av trumsjuka, efter att ha förätit sig på klöver, blir pappan kritvit i ansiktet och vill skjuta honom för att han ska slippa lida men djuret räddas av den flinke Johan som punkterar buken på tjuren. Pappan ”var alltid lite ängslig, att något ont skulle drabba djuren” och på kvällarna går han runt och tittar till dem: ”Vi gick runt hagar, fält och ängar och såg till, att korna hade salt att slicka på och att alla lammen fanns i behåll. Pappa räknade alla sina får och lamm, och sen gick vi vidare till nästa hage, där han räknade sina fyra hästar, varav en med föl, och sedan nästa igen, där han räknade sina kor och kvigor och kalvar.” (Lindgren 1945: 54) Mamman retas med honom och föreslår att han också ska gå hem och räkna suggan. Barbro blir fridfull till mods av idisslande, pinglande och lunkande och önskar att hon kunnat måla kor, aftonsol och grönska på en tavla som skulle kunnat få titeln ”Lantlig idyll”, ”Idisslande Ölhumla mellan björkar” eller ”Aftonfrid bland svensk röd och vit hornboskap”. (Lindgren 1945: 54) Förutom att med glimten i ögat skämta med hötorgsmålningarnas solnedgångar, björkar och röda stugor skildrar Lindgren det liv som bondgårdsdjur borde ha rätt till så länge de lever. Tjuren Adam Engelbrekt finns senare med i novellen ”Småländsk tjurfäktare” i *Kajsa Kavat* (1950) och bilderboken *När Adam Engelbrekt blev tvärarg* (1991) med illustrationer av Marit Törnqvist, återutgiven med ny omslagsillustration med både björkar och mossor med titeln *Kalle: den lille*

tjurfäktaren (2019). Astrid Lindgren var uppenbarligen av uppfattningen att namnet Adam Engelbrekt var ett ståtligt och passande tjurnamn. I det tidigare nämnda brevet till Anna Riwkin-Brick skriver Lindgren: ”Vad heter tjurkalvar i Finland, ta reda på det. Helst borde han ha ett ståtligt namn ur Kalevala, Ilmarinen eller vad vet jag?” (Ehriander 1997: 117).

I berättelsen finns naturlyriska inslag och redan här finns de blommande körsbärsträden och saftiga bigarråerna som förekommer så ofta i författarskapet, ängar med gräs, diken med ljusröda majvivor, skogsfågel och rävhona med ungar. Barbos känsla för naturen är något hon stegvis erövrar. Under resan till Lillhamra jämför hon den natur hon ser med den natur hon tidigare endast upplevt på bild genom John Bauers illustrationer: ”Vägen var smal och slingrande och gick genom en skog, som tycktes tagen ur ’Bland tomtar och troll’” (Lindgren 1945: 12). Även John Bauer var smålänning, född i Jönköping 1882, och associationen till hans skogslandskap är inte långsökt. Naturen används också på ett lindgrenskt sätt för att skildra stämninglägen och känslotillstånd. Den melankoli som drabbar Barbro under vackra majkvällar är lik den som Astrid Lindgren själv upplevde i tonåren. (www.astridlindgren.com [hämtad 2020-04-20]) Barbro vankar ensam omkring och tänker djupa tankar:

Det fanns en liten dunge, där det växte så välsignat med gullvivor och där häggen doftade, så att man höll på att bli omtöcknad. Det fanns björkar där också, och en av dem hade växt så konstigt, att stammen blev en utmärkt sittplats. Där satt jag en kväll i flera timmar och tänkte ut en hel massa om Livet och Döden och Meningen med det hela, och jag kände, att om jag bara kunde ha fått det tryckt, så skulle det nog ha fört mänskligheten framåt åtskilliga pinnhål. / Det satt en liten vemodig gök och gol nånstans borta i Blomkulla fårhage. Södergök, dödergök, ja, vad kunde man annat vänta sig, tänkte jag, fylld av den svartaste melankoli. (...) och när jag vandrade hem i skymningen, låg vägen öde och tom, tom som mitt hjärta. Jag gick in i källaren och tog mig en bit skinka. Jag kände, att jag behövde det. (Lindgren 1945: 42-43)

Förutom att det är en skildring av hur naturen speglar själstillståndet är det också en skämtsam blinkning åt den litteratur som skrivs när känslorna tar över och författaren inte riktigt förmår omsätta dessa känslor till litteratur. Den livsbejakande känsla som genomsyrar berättelsen får djup genom de melankoliska stråken. Här balanseras också känslor av skämt och glädje med vemod så att inte stämningläget inte blir alltför ”spralligt” som i de flickböcker som handlar om ”yrhättor”. Att försöka bota tungsinnet med en bit skinka är en praktisk handling som skapar distans och ger tröst. Birgitta Theander påtalar vidare att flera av de komiska greppen som används också finns i Pippi-böckerna och hon ger exempel på absurd dialog som ett använt stilgrepp i båda berättelserna. (Theander 2006: 313) På tal om skildringen av hur ”själva sommaren höll andan ett slag” och Barbro omfamnar ”en liten en björkrake” för att allt är så ”outhärdligt ljuvligt” (Lindgren 1945:94) skriver Theander att detta inte hos Lindgren ger något klichémässigt intryck (jämfört

med en likartad scen i en bok av Gunvor Gränström 1946). Hos Lindgren finns enligt Theander en helt annan personlighet och originalitet i uttrycken och ”en självvironisk ton som driver med just det klichémässiga i situationen”. (Theander 2006: 340) Här speglar midsommarnattens natur Barbros känslösvall: ”och i min vilda yra slog jag armarna om kring stammen och kysste den, ja, det gjorde jag, och om Kerstin sett det, hade jag dräpt henne på fläcken.” (Lindgren 1945: 94). Här avslutas scenen med ett stilbrott gentemot det högstämnda och ett nyktert förhållningssätt vad gäller det naturlyriska.

Bearbetningar

Bengtsson har i sin bildbibliografi noga gått igenom de olika utgåvornas utseendeförändringar, men jag har inte funnit någon forskare som tidigare tagit upp att även innehållet bearbetats mellan den första och andra utgåvan. Omslagen till de olika utgåvorna visar modets växlingar, både vad gäller frisyrier och kläder. Originalen utgavs i ”Gröna serien” med omslagsillustration av Margareta Klingspor där tvillingflickorna med rödprickiga scarves vänder ryggen till och visar hur deras manchesterbyxor har hängslen i kors i ryggen över rödrutiga blusar, allt mot bakgrund av ett böljande gult sädesfält. I baksidans paratext adresseras läsarna genom att den ”skojfriska” boken omnämns som ”Flickböcker från Rabén & Sjögren – böcker i särklass” och det utlovas att tvillingflickorna hamnar på en mindre herrgård på landet och skaffar sig ”var sin manliga beundrare”.

1954 gav Rabén & Sjögren ut boken i samarbete med Folket i Bild Förlag samt LT's Förlag och då kom den i FIB's Ungdomsböcker nr 11. Utgåvan från 1954 är den enda som illustrerats och det är Ulla Sundin-Wickman som på omslaget lyft fram tvillingflickorna i likadana jeans skurna vid höften och blå-gul-rutiga blusar med vita kragar och rosetter under hakan. De svart-vita illustrationerna i boken är 18-19 till antalet (beroende på om man räknar den delade bilden med Björn på sidan 46 och Barbro på sidan 47 som en sammanhängande bild eller två separata bilder) och föreställer företrädesvis de båda flickorna då de umgås och arbetar i jordbruket, men det finns också illustrationer på de uppvaktande pojkarna, jordbrukets djur och herrgårdsmiljön. Utgåvan från 1960 har en skir omslagsillustration av Kerstin Thorvall-Falk där linjerna är tunna och lätta. Flickorna står vända mot betraktaren iklädda rödrutiga klänningar med åtsittande liv, rundade kragar och rundskurna kjolar som framhäver deras smala midjor. I bakgrunden skymtar vita herrgårdsbyggnader och en lummig trädgård. Thorvall-Falk har fått med den bruna prick på kinden som skiljer Barbro från Kerstin och det har även Pia Samuelsson som gjorde omslagsillustrationen till utgåvan från 1960 i serien Pop-böckerna (nr 46) där både stilen och modet är mycket tidstypiskt. Flickorna, som är vända mot betraktaren och står mot ett blått staket, har här håret klippt i page som följer käklinjen, rödrandiga t-tröjor och snickarbyxor i manchestersammet där tygets ränder anas i färgsättningen. Den

vita herrgårdsbyggnaden flankerad av två flyglar och gårdsplan med pampiga träd syns tydligt i bakgrunden. Den senaste utgåvan är från 2003 då boken gavs ut med originalomslagsbild, röd linnerygg och författarens namnteckning i guldfärg i ett så kallat samlingsbibliotek bestående av 29 av Astrid Lindgrens verk i enhetligt utförande. Bengtsson skriver träffande att: "Genom de olika motiven på upplagornas pärmbilder kan man följa bokkonsten med nästan ett helt 10-årsintervall. Det blir ett slags minikonstutställning." (Bengtsson 2012: 76)

Den första utgåvan från 1945 är 155 sidor medan senare utgåvor är förkortade med uppskattningsvis tio sidor. Det är främst sidor och avsnitt i de sista kapitlen som tagits bort och jag förmodar att det är Lindgren själv som gjort bearbetningen och att revideringen snarare är gjord för att stärka berättelsen än för att textmängden ska passa in i bokseriernas format. 1946 började Lindgren arbeta på förlaget Rabén & Sjögren och arbetet med andra författares manus har gett insikter om och säker blick för vilka passager i manus som kan upplevas som utfyllnad och som varken bidrar till gestaltningen eller för berättelsen framåt. (Ehriander 2010) Avsnitt som tagits bort är av detta slag men det finns också förändringar som förmodligen gjorts av värderingsmässiga skäl. En passage som tagits bort är när föräldrarna inbjuds till ungdomarnas kräftkalas och en annan när Karl-Henrik under kräftfisket drar Viveka i håret och säger att hon ska "vara min squaw och dansa för mig". Viveka vet inte vad en squaw är utan tror att han säger "scarf" och Karl-Henrik refererar till lästa indianböcker och oroar sig för hur det ska gå för Viveka här i livet när hon inte läst sådana. (Lindgren 1945: 132) Det första exemplet är utfyllnad och det andra ett mindre lyckat försök till skämt. Ett exempel där språket moderniserats är när Barbro säger till de statarbarn hon tillfälligt ska ta hand om: "Men kom ihåg – jag höjde ett hotande pekfinger – att jag fordrar blind hörsamhet och brist på uppstudsighet." (Lindgren 1945: 113) 1954 uttrycker sig Barbro mindre högrävande och säger att hon "fordrar blind lydighet". (Lindgren 1954: 106) På detta svarar Lill-Kalle 1945: "Vad du är knasig, Barbro." medan han 1954 uttrycker sig mera kraftfullt och rakt på sak: "- Dummer, sa Lill-Kalle." (Lindgren 1954:106)

Pansarfänriken och gästande kusinen Karl-Henrik har också fått stryka på foten lite längre fram i texten där han slåss på låtsas med Barbro: "Och smörj fick jag. Men han fick ett och annat tjuvnyp han också." (Lindgren 1945: 138) Därefter klagar han över att tvillingarna säger "du" till honom och de hämnas genom att spela hartsfiol utanför hans fönster. Något som helt är borttaget är flera sidor när tvillingarna bildar Föreningen För Främjande av Hemmadöttrars Hemmavaro och de kallar sin pappa "din lille dumming" och pappan med ett rytande skriker till mamman: "- Kvinna! Varför har du fött mig döttrar? Varför har du inte fött mig söner, så att jag kunde ha fått klådom?" (Lindgren 1945: 146) Därefter följer ett avsnitt där flickorna stoppar strumpor och pojkbarna tittar på:

Den ljuva tiden, när man kunde gå barbent, var förbi. Pojkarna gjorde inget annat än pratade och åt.

- Vad jag är glad, att jag inte tillhör mankønet, sa Kerstin vid ett tillfälle. Vad tar en karl sig egentligen till, när han blir gammal och pensionerad? Han har ju inte ett dugg att göra mer än att bita på naglarna och lägga patiens och sitta och tänka ut dumheter. Vi kvinnfolk blir aldrig sysslolösa, sa hon stolt och trädde ut fingrarna genom ett jättehål på en strumpa. Och se nu här! Här sitter tre stycken friska, arbetsföra män och gör ingenting. Ni kunde väl åtminstone tälja lite träskedar!

- Vi tänker, sa Björn. Det är rättvis arbetsfördelning. I alla tider har mankønet tänkt och kvinnfolkerna bara stoppat strumpor.

- Pyttsan, sa jag. Du skulle bara veta, hur mycket vi tänker, *medan* vi stoppar strumpor, för ser du, vi är så lyckligt utrustade, att vi kan göra bägge delarna samtidigt. Till skillnad från somliga. (Lindgren 1945: 150-151)

Att Lindgren valt att i bearbetningen stryka ovanstående resonemang är till fördel för berättelsens övriga skildring av hur alla arbetar mot gemensamma mål. Anspelningen på kvinnors simultana kapacitet och mäns brist på sådan blir i detta sammanhang en polarisering där motsatsen, arbetsgemenskapen, är det som betonas och värdesätts av alla. I de avsnitt som tagits bort är humorn av en lite grövre sort jämfört med de slagfärdiga och kvicktänkta replikerna som finns kvar i de senare utgåvorna och berättelsen har definitivt vunnit på att detta putsats bort. Att Lindgren tagit bort några våldsamma inslag ligger helt i linje med hennes fortsatta författarskap och gärning där hon hela tiden uttalar sig emot våld. Mest känt i detta sammanhang är det tal hon höll vid mottagandet av Tyska Bokhandelns Fredspris i Frankfurt den 22 oktober 1978 och som hade rubriken "Aldrig mera våld" (Lindgren och Strömstedt 1997: 56-60). Episoden med lammungen Pyret som matas med nappflaska är också struken, något som kan bero på att det i samma kapitel finns utförliga beskrivningar av flera andra djur på gården (Lindgren 1945: 32-33).

Astrid Lindgren förlade ofta handlingen i sina berättelser till "förr i världen", "i fattigdomens dagar" eller i en obestämbart och allmängiltig tid och det är dessa berättelser som levt vidare och som fortfarande läses och kan anses ha fått klassikerstatus. Vad gäller de i författarskapet tidiga samtidsrealistiska böckerna om Britt-Mari, Kerstin och Barbro samt Kati och mästerdetektiven Blomkvist läses de inte längre i lika hög utsträckning som övriga författarskapet. Samtidsrealistiska berättelser blir lättare daterade både innehållsmässigt och språkligt, något som gör att de har lättare för att falla i glömska. Lindgrens egen bearbetning av texten har framför allt syftat till att förbättra den rent litterärt och förefaller inte vara gjord för att fräscha upp den ur ett tidsmässigt perspektiv. De olika utgåvorna har däremot fått ändrat utseende för att tilltala nya läsare och se lockande ut i det årtionde de publicerats. *Kerstin och jag* är en berättelse som oftast bara nämns i förbifarten och som en skildring där Lindgren övat sina skrivfärdigheter i flickboksgenren på vägen mot mer betydelsefulla delar av författarskapet.

Detta säger något om hur flickboken som genre betraktats genom åren och kanske säger det också något om hur vi vill se på Lindgrens författarskap. I min läsning av *Kerstin och jag* har jag lyft fram hur Lindgren använt sig av det småländska landskapet och känslomässig nostalgi (*restorative nostalgia*) för att skriva fram en humoristisk, livsbejakande flickbok där det traditionella blandas med egna erfarenheter, en ymnighet av litterära referenser och en personlig ton i gestaltningen som skapar distans till moral, klichéer och konventioner. Vivi Edström understryker att Astrid Lindgren i sitt författarskap var både traditionalist och nyskapare (Edström 1992: 14). Detta blir tydligt i hennes tidiga författarskap, inte bara genom den banbrytande Pippi Långstrump utan också genom hennes sätt att innehållsmässigt och språkligt ta sig an flickboksgenren. Med *Kerstin och jag* skriver Lindgren en berättelse som tar avstamp i denna genre och som pekar framåt mot efterkrigstidens ungdomslitteratur där vanliga ungdomar skildras mitt i vardagen. Samtidigt påbörjar hon utvecklingen av sitt eget rika författarskap som satt Småland, och senare även Stockholm, på kartan för läsare långt utanför Sveriges gränser.

Referenser

- Bengtsson, Lars (2012), *Bildbibliografi över Astrid Lindgrens skrifter 1921-2010*. Lidingö: Salikon.
- Boym, Svetlana (2001), *The Future of Nostalgia*. New York: Basic Books.
- Edström, Vivi (1994), *Astrid Lindgren i diktens träd: lyrik, skillingtryck, visor*. I urval av Astrid Lindgren, Vivi Edström och Marianne Eriksson. Stockholm: Eriksson & Lindgren.
- Edström, Vivi (1992), *Astrid Lindgren. Vildtoring och lägereld*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Ehn, Billy och Löfgren, Orvar (1982), *Kulturanalys*. Stockholm: Liber Förlag.
- Ehriander, Helene (2010), "Astrid Lindgren – förlagsredaktör på Rabén & Sjögren" i *Personhistorisk tidskrift*, nr 2, årgång 106, s. 121-139.
- Ehriander, Helene (1997), "Exotisk vardag. Anna Riwkin-Bricks och Astrid Lindgrens fotografiska bilderböcker" i Helene Ehriander och Birger Hedén (red.) *Bild och text i Astrid Lindgrens värld*. Lund: Absalon. Litteraturvetenskapliga institutionen.
- Ehriander, Helene och Nilson, Maria (2019), "Bland stenmurar, porlande bäckar och prunkande ängar. Nostalg i Trädgårdarna på Astrid Lindgrens Näs" i Helene Ehriander och Anette Almgren White (red.) *Astrid Lindgrens bildvärldar*. Göteborg: Makadam, s. 313-332.
- Forslund, Kristina (2007), "Ord är makt" i Lena Törnqvist och Suzanne Öhman-Sundén (red.) *Ingen liten lort. Astrid Lindgren som opinionsbildare*. Stockholm: Rabén & Sjögren, s. 147-160.
- Hellström, Martin (2015), *Pippi på scen. Astrid Lindgren och teatern*, Göteborg: Makadam

- Hjort, Daniel (1987) *Excelsior! Albert Bonniers förlag 150 år. En jubileumskavalkad i brev, valda och kommenterade av Daniel Hjort (red.)* under medverkan av Håkan Attius, Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Kåreland; Lena (1999) *Modernismen i barnkammaren. Barnlitteraturens 40-tal.* Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Liljeqvist, Hanna, ”Brev från den lilla lilla staden. Skildringen av småstaden i Astrid Lindgrens *Britt-Mari lättar sitt hjärta*”. HumaNetten publiceras i december 2020
- Lindgren, Astrid (1969), ”Det började i köket hos Kristin” i Folke Fridell och Ingvar Wahlén (red.), *Andra tider i Småland*. Väckelsång: Elg & Elg, s. 107-113.
- Lindgren, Astrid (1945), *Kerstin och jag*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, Astrid (1954), *Kerstin och jag*. Stockholm: Folket i Bild, LTs Förlag och Rabén & Sjögren.
- Lindgren, Astrid (1960), *Kerstin och jag*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, Astrid (2003), *Kerstin och jag*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, Astrid (2015), *Krigsdagböcker 1939-1945*. Lidingö: Salikon.
- Lindgren, Astrid och Forslund, Kristina (1990), *Min ko vill ha roligt*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindgren, Astrid och Strömstedt, Margareta (1997), *Astrids klockbok*. Stockholm: Eriksson & Lindgren.
- Lindgren, Astrid, Strömstedt, Margareta och Norman, Jan-Hugo (1987), *Mitt Småland*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lindqvist, Karl (1996), ”Om konsten att ta kontakt. Muntligheten i Astrid Lindgrens författarskap” i Per Gustavsson (red) *Astrid Lindgren och folkdikten*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, s. 69-88.
- Lundqvist, Ulla (2012), *Alltid Astrid. Minnen från böcker, brev och samtal*, Stockholm: Norstedts.
- Lundqvist, Ulla (2000), *Kulla-Gulla i slukaråldern*, Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Nilson, Maria (2011), ”Kati – från flickbok till chick lit” i Helene Ehriander och Maria Nilson (red) *Starkast i världen. Att arbeta med Astrid Lindgrens författarskap i skolan*. Lund: BTJ Förlag, s. 106-127.
- Strömstedt, Margareta (2007), *Astrid Lindgren. En levnadsteckning*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Theander, Birgitta (2017), *Till arbetet! Yrkesdrömmar och arbetsliv i flickboken 1920-65*, Göteborg: Makadam.
- Theander, Birgitta (2006), *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945-65*. Göteborg: Makadam.
- Trenter, Cecilia (2009), ”Tre vägar mot framtiden. Industrimiljöer som nostalgiska utopier” i Peter Aronsson (red.) *Platser för en bättre värld. Auschwitz, Ruhr och röda stugor*. Lund: Nordic Academic Press, s. 125-147.
- Zweigbergk, Eva von (1965), *Barnboken i Sverige 1750-1950*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Länk till officiella Astrid Lindgren-hemsidan: <https://www.astridlindgren.com> [hämtad 2020-04-20]